

znani
ale czy
pamię
tani?

dodatek do numeru 10/2012
 miesięcznika instruktorów ZHP
 „Czuwaj”

 czuwaj

znani
ale czy
pamię
tani?

„Znani, ale czy pamiętani?” – pod takim właśnie tytułem ukazał się w 2004 roku wyjątkowy dodatek do „Czuwaj”. Przypomnieliśmy w nim kilkadziesiąt wspaniałych postaci z historii harcerstwa – od tych pierwszych harcmistrzów – Andrzeja i Oli Małkowskich przez znakomitych instruktorów dwudziestolecia międzywojennego, tych, których chyba najlepiej znamy – czyli bohaterów Szarych Szeregów, aż po tych, którzy tworzyli najnowszą historię harcerstwa i których mieli okazję i zaszczyt poznać dzisiejsi instruktorzy, i to wcale nie ci z siwymi włosami...

Ale nie chodziło nam o to, aby tylko zapoznać Was z życiorysami naszych „znanych”. Zależało nam na tym, abyście samodzielnie lub ze swoją drużyną, kręgiem instruktorskim albo namiestnictwem poszli na cmentarz w listopadowe popołudnie i zapalili znicze na harcerskich grobach. Dlatego właśnie przy wszystkich notkach biograficznych w naszej wkładce zamieściliśmy zdjęcia oraz informacje, na którym cmentarzu i jak znaleźć miejsca spoczynku.

Czy to potrzebne? Nie mamy wątpliwości, że tak. Mamy bowiem świadomość, że pamięć o naszych wybitnych instruktorach zależy tylko od nas – harcerzy, a szczególnie od nas – instruktorów. Bo czy ktoś lepiej niż harcerze zatroszczy się o harcerskie groby? Czy da się patrzeć w przyszłość i budować harcerstwo bez znajomości jego korzeni? I wreszcie: czy możemy liczyć, że ktoś lepiej niż my zadba, aby pamięć o naszych bohaterach nie zginęła? Nie – to nasz instruktorski obowiązek!

Osiem lat od wydania dodatku „Znani, ale czy pamiętani” to niby niedużo w skali 100-letniego ruchu. Ale przez ten czas wiele się zmieniło. Niestety, odeszli od nas kolejni wybitni instruktorzy, m.in. nasza była przewodnicząca – hm. Maria Hrabowska czy znana doskonale nie tylko warszawskim harcerzom drużna Babcia – hm. Halina Wiśniewska. Ale tych nazwisk wybitnych postaci, które od nas odeszły w tym czasie, jest więcej. Warto je poznać, warto dowiedzieć się o nich czegoś więcej, warto zapalić znicze na ich grobach.

redakcja

ZNANI, ALE CZY PAMIĘTANI – EDYCJA DRUGA (2012)

KONCEPCJA CAŁOŚCI: Grzegorz Catek

OPRACOWANIE NOTEK BIOGRAFICZNYCH: Halina Jankowska na podstawie „Leksykonu Harcerstwa” oraz Internetu

ZDJĘCIA: Grzegorz Catek (26), Piotr Kowalski (2) oraz Marek Biezanowski, Ewelina Gajek, Mariusz Milka, Weronika Pyda-Ledwoń, Barbara Rura, Marek Tarnowski

WARSZAWA

POWĄZKI WOJSKOWE

groby „Rudego”,
„Alka” i „Zośki”

KWATERA
SZARYCH SZEREGÓW

grób S. Mirowskiego

groby S. Broniewskiego
i A. Kamińskiego

grób J. Falkowskiej

grób S. Sieradzkiego

STANISŁAW BRONIEWSKI „ORSZA”**(29.12.1915 – 30.12.2001)**

Urodzony w Warszawie, dr hab. ekonomii, ppor. AK, naczelnik Szarych Szeregów, harcmistrz.

Od 1928 r. w 3 Warszawskiej Drużynie Harcerzy im. x. J. Poniątkowskiego. W czasie studiów instruktor Chorągwi Wielkopolskiej. We wrześniu 1939 r. współorganizował Pogotowie Harcerzy w Warszawie. Podczas II wojny światowej w Szarych Szeregach: w 1941 r. komendant Okręgu Południowego w Chorągwi Warszawskiej i Obwodu Południowego Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”, w latach 1941-1943 komendant Chorągwi Warszawskiej. 26 marca 1943 r. dowodził akcją pod Arsenalem. W maju 1943 r. po aresztowaniu Floriana Marciniaka został naczelnikiem Szarych Szeregów. Uczestnik Powstania Warszawskiego. Po upadku powstania wywieziony do oflagu w Bergen-Belsen.

W 1945 r. został komendantem Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Powrócił do kraju w 1946 r. W grudniu 1956 r. wziął udział w Zjeździe Łódzkim. W roku 1989 został przewodniczącym Krajowego Komitetu Odrodzenia ZHP. Był przewodniczącym Rady Pamięci Walk i Męczeństwa, kanclerzem Kapituły Orderu Orła Białego i członkiem Kapituły Orderu Wojennego Virtuti Militari, honorowym przewodniczącym Stowarzyszenia Szarych Szeregów. Autor ponad 200 prac z historii II wojny światowej i książek, m.in.: *Całym życiem. Szare Szeregi w relacji naczelnika; Florian Marciniak. Naczelnik Szarych Szeregów; To nie takie proste.*

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatera Szarych Szeregów]

JAN BYTNAR „RUDY”**(6.05.1921 – 30.03.1943)**

Urodzony w Kolbuszowej, harcerz i żołnierz Szarych Szeregów, harcmistrz.

Od 1933 r. harcerz 23 WDH „Pomarańczarnia” przy gimnazjum im. Stefana Batorego. Od grudnia 1939 r. członek Szarych Szeregów – pracował w komórce więziennej i dostarczał grypsy. W marcu 1941 r. przydzielony do małego sabotażu prowadzonego przez organizację „Wawer”, brał udział w ponad 70 akcjach. W 1942 r. ukończył Wyższą Szkołę Maszyn i Elektrotechniki oraz Szkołę Podchorążych Piechoty (Agrikolę). 23 marca 1943 r. aresztowany przez gestapo i zabrany wraz z ojcem na Pawiak. Odbity 26 marca w wyniku akcji pod Arsenalem. Zmarł po czterech dniach z ran zadanych podczas przesłuchań.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatera Szarych Szeregów]

ALEKSY DAWIDOWSKI „ALEK”

(3.11.1920 – 30.03.1943)

Urodzony w Drohobyczu, harcerz i żołnierz Szarych Szeregów, podharcistrz.

W latach 1932-1939 harcerz 23 WDH „Pomarańczarnia”. W 1939 r. członek tajnej organizacji PLAN i uczestnik jej akcji małego sabotażu, w 1940 r. łącznik w komórce więziennej ZWZ. Wiosną 1941 r. wstąpił do Szarych Szeregów Chorągwi Warszawskiej (ul. „Wisła”). Objął dowodzenie drużyną w hufcu „Mokotów Górny” (rój MG), Razem ze swoją drużyną uczestniczył w działaniach Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”. Za zdjęcie niemieckiej tablicy z pomnika Mikołaja Kopernika otrzymał honorowy pseudonim „Kopernicki”. Po utworzeniu Grup Szturmowych objął dowodzenie 1. drużyny – SAD-100 z hufca GS „Południe”. Brał udział w kilku akcjach rozbrojeniowych. Podczas akcji pod Arsenalem dowodził sekcją „granaty” w grupie „atak”. Ciężko ranny w brzuch zmarł po czterech dniach.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatery Szarych Szeregów]

JADWIGA FALKOWSKA

(30.10.1889 – 7.07.1944)

Urodzona w Twerze w Rosji, nauczycielka, działaczka społeczna, wybitna instruktorka harcerska, harcmistrzyni Rzeczypospolitej.

Studiowała we Lwowie i tam w 1911 r. zetknęła się po raz pierwszy ze skautyngiem żeńskim. W 1912 r. została komendantką drużyn żeńskich, objęła też po Oldze Drahonowskiej III Lwowską Drużynę Skautową im. E. Plater. Przed wybuchem I wojny światowej organizowała żeńskie drużyny w Wilnie, Poznaniu, Warszawie, organizowała żeńskie kursy skautowe. W latach 1915-1918 przebywała w Moskwie, organizowała tam (kontynuując studia z zakresu fizyki) polskie drużyny na wychodźstwie. Po powrocie do kraju weszła w 1919 r. w skład pierwszego Naczelnictwa ZHP. W latach dwudziestych była dwukrotnie komendantką Chorągwi Warszawskiej Harcererek, a także Naczelniczką Harcererek. W 1928 r. była komendantką II Ogólnopolskiego Złotu Harcererek.

Po wybuchu II wojny światowej kierowała szpitalem polowym, była komendantką chorągwi i Pogotowia Harcererek. Zginęła w czasie Powstania Warszawskiego.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatery 27A]

ALEKSANDER KAMIŃSKI

(20.10.1903 – 15.03.1978)

Urodzony w Warszawie, pedagog, wychowawca, doktor filozofii, profesor nadzwyczajny nauk humanistycznych, wybitny instruktor, twórca metody zachowej, harcmistrz.

Do harcerstwa wstąpił w Humaniu na Ukrainie, gdzie spędził dzieciństwo i wczesną młodość. W latach 20. instruktor w Komendzie Chorągwi Warszawskiej Harcerzy, w latach 1928-1929 komendant Chorągwi Mazowieckiej. W 1933 r. objął kierownictwo szkół instruktorskich dla drużynowych zachowych najpierw w Nierodzimiu, potem w Górkach Wielkich.

Od listopada 1939 r. do wybuchu Powstania Warszawskiego redaktor „Biuletynu Informacyjnego AK”. Od 1941 r. szef Biura Informacji i Propagandy Okręgu Stołecznego AK: kierował małym sabotażem, był komendantem organizacji „Wawer”. Po wojnie włączył się aktywnie do odbudowy ZHP. W latach 1945-1948 wiceprzewodniczący ZHP, po Zjeździe Łódzkim przewodniczący Naczelnej Rady Harcerskiej (1956-1958). Autor trylogii *Antek Cwaniak*, *Krąg Rady*, *Książka drużynowego zachów*. Napisał też *Kamienie na szaniec*, *Zoska i Parasol*, *Andrzej Małkowski* oraz wiele prac z dziedziny pedagogiki i historii związków młodzieży.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatery Szarych Szeregów]

STEFAN MIROWSKI

(14.03.1920 – 13.07.1996)

Urodzony w Warszawie, twórca i komendant Zawiszy, przewodniczący ZHP w latach 1990-1996, harcmistrz.

Służbę harcerską rozpoczął w 21 Warszawskiej Drużynie Harcerzy im. gen. I. Prądzyńskiego. W czasie okupacji pełnił służbę w Szarych Szeregach. Był hufcowym, komendantem okręgu, komendantem Chorągwi Warszawskiej (ul. „Wisła”). Organizator i komendant najmłodszej gałęzi wiekowej Szarych Szeregów – Zawiszy, kierownik wydziału Pasieki (Główniej Kwatery Szarych Szeregów). Był także członkiem Komendy Głównej organizacji „Wawer”.

Po wojnie (1945-1948) pełnił funkcję zastępcy komendanta Warszawskiej Chorągwi ZHP. Usunięty w 1949 r., powrócił do służby w 1956 r., brał udział w Zjeździe Łódzkim.

Aktywnie uczestniczył w przeprowadzaniu zmian w ZHP ukończonych przywróceniem tradycyjnego Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego na XXVIII Zjeździe ZHP w grudniu 1990 r. Wtedy też wybrany został na funkcję przewodniczącego ZHP. Zmarł nagle 13 lipca 1996 r. podczas światowej konferencji skautowej w Oslo, gdzie przewodniczył delegacji odbierającej certyfikat potwierdzający członkostwo ZHP w WOSM.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatery Szarych Szeregów]

STANISŁAW SIERADZKI „ŚWIST”

(14.09.1921 – 16.02.2009)

Urodzony się w Iłowie k. Działdowa, harcmistrz. W harcerstwie od 1932 r. W latach 1937-1939 drużynowy 156 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. ks. J. Poniatowskiego. Uczestnik kampanii wrześniowej, w listopadzie 1939 r. wywieziony na roboty do Prus Wschodnich, skąd uciekł w 1942 r. Żołnierz warszawskich Szarych Szeregów, uczestniczył w akcjach małego sabotażu, Grup Szturmowych, Akcji „N”. Ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty „Agrikola”. Od września 1943 r. w batalionie AK „Zośka”, kompanii „Rudy”. Uczestnik Powstania Warszawskiego. W listopadzie 1944 r. zatrzymany w Garwolinie przez NKWD i osadzony na terenie obozu w Majdanku k. Lublina. Po wojnie powrócił do Warszawy i włączył się do pracy w Chorągwi Mazowieckiej ZHP jako instruktor Hufca Mińsk Mazowiecki (1945-1949). Podjął studia w Szkole Głównej Handlowej. W 1949 r. aresztowany przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, oskarżony o próbę obalenia siłą ustroju państwa, skazany na karę śmierci, zamienioną później na 15 lat więzienia. Więziony we Wronkach, Potulicach, Rzeszowie i Płocku. W latach 1969-1998 instruktor Hufca Sulejówek im. Batalionu „Zośka” w Chorągwi Stołecznej ZHP, organizator i komendant obozów, przewodniczący Komisji Rewizyjnej Hufca. W latach 1978-1982 członek Komisji Instruktorskiej Chorągwi Stołecznej ZHP.

Współzałożyciel i członek Społecznego Komitetu Opieki nad Grobami Poległych Żołnierzy Batalionu „Zośka”. W latach 2001-2009 współpracownik Muzeum Harcerstwa.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kw. D18, rząd L II, grób 2]

TADEUSZ ZAWADZKI „ZOŚKA”

(24.01.1921 – 20.08.1943)

Urodzony w Warszawie, jeden z legendarnych bohaterów Szarych Szeregów, harcmistrz.

Od 1933 r. harcerz 23 WDH „Pomarańczarnia” w Gimnazjum im. Stefana Batorego. W 1939 r. – drużynowy drużyny starszej w tym szczepie. Od października 1939 r. działał w konspiracji – brał udział w akcjach małego sabotażu PLAN, był łącznikiem w komórce więziennej ZWZ, hufcowym Hufca „Mokotów Górny” Szarych Szeregów, komendantem Obwodu Mokotów Górny Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”, dowódcą Grup Szturmowych Chorągwi Warszawskiej. 26 marca 1943 r. dowodził grupą „atak” w akcji pod Arsenalem. Uczestniczył w wielu akcjach sabotażowych: dowodził akcją odbicia więźniów pod Celestynowem, wysadzeniem mostu kolejowego pod Czarnocinem. Poległ w ataku na strażnicę Grenzschutzu w Sieczychach koło Myszkowa w nocy z 20 na 21 sierpnia 1943 r.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Powązki Wojskowe, kwatery Szarych Szeregów]

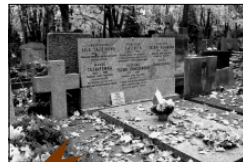
WARSZAWA

STARE POWĄZKI

grób J. Rodowicza

grób J. Zwolakowskiej

grób W. Tazbirówny

grób W. Bublewskiego

grób H. Wiśniewskiej

grób E. Grodeckiej

grób Z. Syrokomskiego

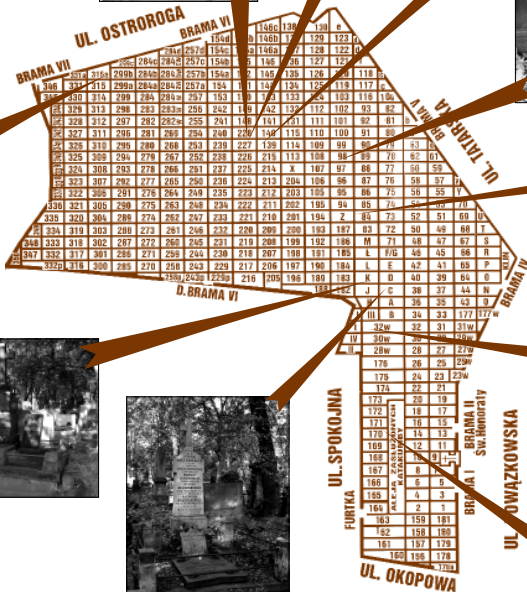
grób A. Zawadzkiej

grób J. Mauersbergera

grób J. Brauna

JERZY BRAUN

(1.09.1901 – 17.10.1975)

Urodzony w Dąbrowie Tarnowskiej, pisarz, poeta, dramaturg, krytyk literacki, publicysta, działacz polityczny, harcerz.

W okresie gimnazjalnym był członkiem III Drużyny Harcerskiej im. Michała Wołodyjowskiego. Wziął udział jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej. W okresie międzywojennym wydawca i redaktor „Gazety Literackiej” w Krakowie. W czasie II wojny światowej stanął na czele utworzonej przez siebie katolickiej organizacji polityczno-wojskowej Unia. Wziął udział w Powstaniu Warszawskim. Jako ostatni Delegat Rządu na Kraj i przewodniczący Rady Jedności Narodowej zredagował Testament Polski Walczącej i Manifest do Narodu Polskiego i Narodów Zjednoczonych. W 1948 r. ukończył studia filozoficzne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Działacz Stronnictwa Pracy, po wojnie w latach 1948-1956 więziony przez władze stalinowskie za działalność niepodległościową. W latach 1965-1975 przebywał w Rzymie, gdzie wygłaszał m.in. wiele prelekcji w Radiu Watykańskim.

Autor pieśni „Płonie ognisko i szumią knieje”.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 170, grób przy alejce]

WITOLD BUBLEWSKI

(20 CZERWCA 1904 - 22 LIPCA 2007)

Urodzony w Kamyszynie nad Wołgą. Porucznik AK, kpt. marynarki wojennej, jachtowy kapitan żegluga wielkiej, twórca harcerskiego wychowania wodnego, harcmistrz.

W Carycynie założył w 1917 r. zastęp polskich skautów. Po powrocie do Polski w 1919 r. harcerz 39 WDH im. Józefa Wybickiego w Warszawie. W 1924 r. ukończył kurs morski w Harcerskim Hufcu Syberyjskim na Helu, wstąpił do Ligi Morskiej i Rzecznej. Był inicjatorem powstania w 1930 r. i kierownikiem referatu, a następnie kierownictwa Harcerskich Drużyn Żeglarskich w Głównej Kwaterze Harcerzy. Komendant Międzynarodowego Zlotu Skautów Wodnych w Garczynie w 1932 r. i samodzielnego podobozu żeglarskiego na Jamboree w Gödöllő w 1933 r. W 1935 r. z jego inicjatywy powstała „harcerska szkoła pod żaglami” na „Zawiszy Czarnym” pod dowództwem gen. Mariusza Zaruskiego. Autor projektu harcerskiej bandery. W latach 1936-1939 członek Naczelnej Rady Harcerskiej, inicjator pozyskania dla ZHP jachtów „Zawisza Czarny” (1934) i „Zawisza Czarny II” (1959). Podczas kampanii wrześniowej 1939 r. ranny. Po rekonwalescencji działał w organizacji „ALFA” – konspiracyjnej komórce Marynarki Wojennej AK. Brał udział w Powstaniu Warszawskim. W latach 1959-1969 twórca i społeczny komendant Centrum Wychowania Morskiego ZHP w Gdyni. Autor licznych artykułów związanych z problematyką wychowania morskiego oraz ruchem harcerskich drużyn wodnych. W 1978 r. wstąpił do Harcerskiego Kręgu Seniorów „Korzenie” Chorągwi Gdańskiej. Do końca życia był Honorowym Komodorem ZHP.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 315A, rz. 3, m. 1-2]

EWA GRODECKA

(15.02.1904 – 1.09.1973)

Urodzona w Warszawie, doktor historii, wybitna instruktorka harcerska, harcmistrzyni.

W 1921 r. założyła XV ŻDH w Utracie (Piastów), była komendantką V Hufca Mazowieckiego, a w latach 1927-1929 pełniła obowiązki komendantki Chorągwi Mazowieckiej Harcererek. Studiowała w Warszawie i Lwowie, gdzie w 1931 r. uzyskała doktorat z historii wychowania. Od 1930 r. członkini Głównej Kwatery Harcererek, w latach 1930-1932 i 1938-1939 redaktor „Skrzydeł” – pisma instruktorek harcerskich. W latach 1932-1935 pracowała w szkole instruktorek na Buczu, była zastępczynią Naczelniczki Harcererek, kierowniczką Wydziału Organizacyjnego. Kierowała czytelnią i poradnią GK. Wywarła duży wpływ na rozwój drużyn wędrowniczek, kształcenie instruktorek harcerskich.

W czasie okupacji – oficer AK, członkini Komendy Pogotowia Harcererek, brała udział w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie organizowała opiekę nad osieroconymi dziećmi, pracowała w Polskim Związku Niewidomych. Pozostawiła dużą spuściznę pisarską: *Tropem zastępu „Żurawi”*, *Rzeka, O metodzie harcerskiej i jej stosowaniu*, *Materiały do historii...*

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kwatery 84, rz. 4, m. 19-20]

KS. JAN PAWEŁ MAUERSBERGER

(4.09.1877 – 12.08.1942)

Urodzony w Warszawie, ksiądz, działacz harcerski i społeczny, harcmistrz Rzeczypospolitej.

Związany z harcerstwem od 1912 r. W 1914 r. kapelan na kursie instruktorskim w Skolem. W latach 1915-1916 członek Naczelnej Komendy Skautowej w Warszawie, następnie komendant Związku Harcerstwa Polskiego w Królestwie Polskim. W latach 1920-1921 działał na rzecz zjednoczenia organizacji harcerskich i skautowych w ZHP. Od 1919 r. kapelan Wojska Polskiego. W roku 1923 oraz w latach 1927-1929 przewodniczący ZHP, w latach 1924-1925 jego naczelny kapelan. W latach 1935-1939 kanclerz Kurii Polowej Wojska Polskiego. W Kościelisku założył prewentorium dla młodzieży harcerskiej. W czasie okupacji w latach 1939-1942 był przewodniczącym Szarych Szeregów.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kwatery C, rz. 3]

JAN RODOWICZ „ANODA”

(7.03.1923 – 7.01.1949)

Urodzony w Warszawie, harcerz, żołnierz Szarych Szeregów i Armii Krajowej.

Członek 21 Warszawskiej Drużyny Harcerskiej im. gen. Ignacego Prądzyńskiego, a w latach 1935-1939 – 23 WDH im. Bolesława Chrobrego („Pomarańczarni”). Od października 1939 r. zaangażował się w działalność konspiracyjną w Szarych Szeregach. Brał udział w wielu akcjach bojowych, m.in. akcji pod Arsenałem, pod Celestynowem i w Sieczychach. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim, podczas którego został kilkakrotnie ranny, odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, awansowany na stopień porucznika.

24 grudnia 1948 r. aresztowany przez UB, zmarł podczas brutalnego śledztwa. 12 stycznia 1949 r. jego ciało zostało w tajemnicy, anonimowo pogrzebane na Cmentarzu Powązkowskim. Rodzinę o jego śmierci powiadomiono dopiero 1 marca, a 16 marca przeprowadzono ekshumację i trumnę umieszczono w rodzinnym grobie na Starych Powązkach. Grób symboliczny znajduje się także w Kwaterze „na Łączce” na Powązkach Wojskowych.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 228, rz. 1, m. 12]

ZYGMUNT SYROKOMSKI

(23.02.1908 – 10.05.2010)

Urodzony w Warszawie, pedagog, instruktor harcerski, harcmistrz

W wieku 12 lat został harcerzem 17 WDH w Gimnazjum im. Króla Władysława IV w Warszawie – był w niej zastępowym i przybocznym. Ukończył studia pedagogiczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Był drużynowym 49 WDH, kierownikiem Wydziału Ogólnego Komendy Chorągwi Warszawskiej ZHP, szefem kursów podharcmistrzowskich, wizytatorem obozów i kolonii letnich i zimowych. W 1937 r. został instruktorem GK Harcerzy – zajmował się działalnością edukacyjną wśród polonijnego harcerstwa w Niemczech, Francji, Belgii i na Łotwie. We wrześniu 1939 r. walczył w Ochotniczych Robotniczych Batalionach Obrony Warszawy. W 1940 r. został zastępcą komendanta części lewobrzeżnej Chorągwi Mazowieckiej Szarych Szeregów (kryptonim „Puszcza”). W październiku 1942 r. przeniesiony do Krakowa – był łącznikiem SzSz między Warszawą a Krakowem, wykładał na kursach AK. Po wojnie zatrudniony w Ministerstwie Oświaty, skąd skierowano go do pracy w Naczelnictwie ZHP. Pełnił tam m.in. funkcje szefa Działu Skarbowego i prezesa Centrali Dostaw Harcerskich.

Po reaktywowaniu ZHP w 1956 r. pracował w Komendzie Chorągwi Warszawskiej i GK ZHP, od 1965 przez trzy kadencje był sekretarzem CKR. Zasiadał w Komisji Opiniującej przyznawanie Krzyża „Za Zasługi dla ZHP” z Rozetą-Mieczami, był kierownikiem planowania i dokumentacji Harcerskiego Festiwalu Kultury Młodzieży Szkolnej w Kielcach.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 32, rząd 1, grób 36-37]

WANDA TAZBIRÓWNA

(11.08.1920 – 3.02.2006)

Urodzona w Warszawie, językoznawca, wybitna instruktorka Nieprzetartego Szlaku, harcmistrzyni.

Absolwentka Liceum im. Królowej Jadwigi w Warszawie. Harcerka od 1931 r. Przed II wojną światową drużynowa drużyny w Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych. W czasie okupacji uczestniczyła w konspiracji i tajnym nauczaniu. W latach 1942-44 referentka Pogotowia Harcerek w powiaty mińsko-mazowiecki i siedlecki. Sanitariuszka w Powstaniu Warszawskim, po powstaniu więziona w obozach jenieckich Lamsdorf i Oberlangen. Po wyzwoleniu przez dwa lata przebywała w Anglii, wróciła do Polski w roku 1947. Ukończyła studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim, Pracowała w wydawnictwach, m.in. nad *Słownikiem Języka Polskiego* pod kierunkiem W. Doroszewskiego.

Po odrodzeniu ZHP w 1956 r. powróciła do pracy z dziećmi w Instytucie Głuchoniemych, prowadząc do 1999 r. Szczęp „Tęcza”. Wykształciła liczne grono instruktorów harcerskich, w tym instruktorów niesłyszących. Brała aktywny udział w pracach nad tworzeniem Nieprzetartego Szlaku. Publikowała wiele artykułów o tematyce harcerskiej, m.in. o pracy z dzieckiem niesłyszącym (*Oni też wędrują harcerskim szlakiem*).

Za ratowanie Żydów w czasie wojny otrzymała w 1994 r. Medal „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”, a w 2002 r. za działalność w Towarzystwie Przyjaźni Polsko-Izraelskiej tytuł honorowej obywatelki Izraela.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 139, 17 grób za grobem marszałka Rydza-Śmigłego]

HALINA WIŚNIEWSKA

(22.09.1920 – 8.02.2011)

Urodzona w Milanówku koło Warszawy, architekt-urbanista, harcmistrzyni.

W 1931 r. wstąpiła do 10 WZDH im. ks. J. Sułkowskiego w Warszawie. W czasie wojny była drużynową, komendantką Hufca Harcerek Mokotów, pełniła funkcję w sanitariacie Wojskowej Służby Kobiet AK. Aktywna w harcerstwie bezpośrednio po II wojnie światowej, a następnie od 1971 roku (cały czas w Hufcu Warszawa-Mokotów). W czasie zmian, jakie miały miejsce w ZHP w latach 1989-1990, wraz z hm. Anną Zawadzką, hm. Stefanem Mirowskim i hm. Janem Rossmannem wspierała nową organizację. Była wielkim autorytetem nie tylko dla swojego środowiska, ale i kolejnych władz Związku. W 1997 r. zjazd Hufca Mokotów powierzył jej ponownie funkcję komendantki hufca, którą pełniła do 1999 r. W ostatnich latach była instruktorką Muzeum Harcerstwa oraz Komisji Historycznej Chorągwi Stołecznej ZHP. Harcerskie wspomnienia zawarła w książce *Gawędy druhny Babci*.

Pracowała m.in. w Biurze Odbudowy Stolicy. Była honorowym członkiem Towarzystwa Urbanistów Polskich. Jest autorką wielu projektów i opracowań.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kw. 98, rz. 1, m. 14]

ANNA ZAWADZKA

(8.02.1919 – 22.06.2004)

Urodzona w Warszawie, anglistka, nauczycielka i autorka podręczników, wybitna instruktorka ZHP, siostra Tadeusza Zawadzkiego „Zośki”, harcmistrzyni.

W latach 1937-1942 drużynowa 14 WZDH. W latach 1942-1944 hufcowa Hufca Harcerek Warszawa Śródmieście. Po wojnie w latach 1945-1946 zastępczyni komendantki Warszawskiej Chorągwi Harcerek, następnie 1947-1948 członkini Głównej Kwatery Harcerek, a po odrodzeniu ZHP w latach 1956-1958 kierowniczką Wydziału Kształcenia Chorągwi Warszawskiej.

W latach 80. aktywnie uczestniczyła w przeprowadzaniu zmian w ZHP. Na Zjeździe w Bydgoszczy w 1990 r. wybrana na wiceprzewodniczącą ZHP. Pełniła tę funkcję do 1993 r.

Autorka i współautorka wielu książek, m.in. opowieści biograficznej o swoim bracie *Tadeusz Zawadzki „Zośka”*, biografii Aleksandra Kamińskiego „Kamyka” monografii dotyczących historii harcerstwa żeńskiego, w tym *Dzieje harcerstwa żeńskiego w Polsce w latach 1911-1948/49* oraz cyklu prezentującego wybitne instruktorki *Gawędy o tych, które przewodziły*.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kwatery K, rz. 1, m. 23-24]

JADWIGA ZWOLAKOWSKA

(19.03.1895 – 9.12.1944)

Urodzona w majątku Głębokie na Podlasiu, pionierka żeńskiego ruchu zuchowego, harcmistrzyni.

W 1915 r. rozpoczęła pracę jako nauczycielka w polskiej szkole w Kiszyniowie i tam założyła jeden z pierwszych zastępów harcerek i harcerzy. W 1921 r. wróciła do Warszawy, pracowała w szkole powszechnej prowadząc przez długie lata 38 Drużynę Harcerek, która z czasem rozrosła się w Hufiec Wola. W 1926 r. weszła w skład Komisji Zuchów przy Wydziale Programowym GK Harcerek, a od 1928 r. objęła kierownictwo samodzielnego Wydziału Zuchów. W 1933 r. wydała podręcznik *W gromadzie zuchów*, następnie *Piosenki i tańce zuchowe*, *Opowiadania zuchowe*, *Gry zuchowe*.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Stare Powązki, kwatery 227, rz. 6, m. 5]

WARSZAWA

POZOSTAŁE CMENTARZE

Powązki Wojskowe
(zobacz: str. 3-7)

Stare Powązki
(zobacz: str. 8-13)

grób J. Rossmanna
na Cm. Ewangelicko-Augsburskim

grób J. Łapińskiej
na Cm.
Bródnowskim

Świątynia Opatrzności Bożej
– w Panteonie Wielkich Polaków
są pochowani
R. Kaczorowski i Z. Peszkowski

RYSZARD KACZOROWSKI

(26.11.1919 – 10.04.2010)

Urodzony w Białymstoku, polityk, działacz harcerski, harcmistrz. Harcerz od 1931 r., drużynowy, w roku 1938 włączył się w rozwój specjalności lotniczej w ZHP. We wrześniu 1939 r. po nieudanej wyprawie kolarskiej starszych harcerzy, pragnących dołączyć do wojska, wstąpił do tajnego hufca harcerskiego, potem do Szarych Szeregów. Aresztowany w 1940 r., więziony w Białymstoku, później w Mińsku, 1 lutego 1941 r. otrzymał wyrok śmierci zamieniony przez Sąd Najwyższy ZSRR na 10 lat zesłania, pobyt w łagrze i pracę w kopalni złota.

Na mocy układu podpisanego przez gen. Sikorskiego odzyskał wolność, w 1942 r. dotarł do powstającego w ZSRR wojska polskiego. Z Drugim Korpusem Polskim przeszedł cały szlak bojowy, przez Palestynę, Irak, Włochy, walczył pod Monte Cassino. Na okręcie, którym jego dywizja płynęła z Port Saidu do Basry, odbył próbę podharcistrzowską.

Po wojnie pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii, włączył się do pracy harcerskiej. Był drużynowym, zastępcą komendanta Chorągwi Starszoharcerskiej, członkiem Głównej Kwatery Harcerzy, Naczelnikiem Harcerzy w latach 1955-67, komendantem polskiej wyprawy na Jamboree w 1957 r. oraz złotów w 1969 r. na Monte Cassino i w 1982 r. w Belgii. Przewodniczący ZHP działającego poza Krajem w latach 1967-88.

Ostatni prezydent RP na uchodźstwie od 19 lipca 1989 r. do 22 grudnia 1990 r., kiedy to przekazał insygnia prezydenckie, wywiezione z Polski w 1939 r. Lechowi Wałęsie. Zginął w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 r.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Świątynia Opatrności Bożej]

JÓZEFINA ŁAPIŃSKA

(18.09.1900 – 27.07.1986)

Urodzona w Łodzi, dr filozofii, wybitna instruktorka i działaczka harcerska, harcmistrzyni.

W latach 1929-1934 komendantka Kielecko-Radomskiej Chorągwi Harcererek. W latach 1931-1939 – komendantka stacji i Szkoły Instruktorskiej Harcerstwa Żeńskiego na Buczu. Członkini Głównej Kwatery Harcererek. Reprezentowała ZHP w międzynarodowym ruchu skautowym. W 1938 r. powołana na stanowisko komendantki Pogotowia Harcererek, pełniła tę funkcję przez całą okupację. Organizowała szkolenie harcererek w wojskowych służbach pomocniczych oraz służbę opiekuńczo-wychowawczą dla dzieci. Po wojnie pracowała jako adiunkt w Instytucie Gruźlicy. Autorka m.in. *Harcerki na zwiadach* i opracowań dotyczących udziału harcererek w walce z okupantem.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Cmentarz Bródnowski, kwatery 52A, rz. 4, m. 4]

KS. ZDZISŁAW JASTRZĘBIEC PESZKOWSKI**(23.08.1918 – 8.10.2007)**

Urodził się w Sanoku, ksiądz, dr filozofii, profesor teologii pastoralnej i literatury języka polskiego, działacz harcerski, harcmistrz.

W harcerstwie od 1928 r. – zuchmistrz, uczeń Aleksandra Kamińskiego w Górkach Wielkich, uczestnik Jubileuszowego Zlotu Harcerstwa Polskiego w Spale w 1935 r. Studiował w Szkole Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. W kampanii wrześniowej 1939 r. dowodził pułkiem ułanów, więzień Kozielska, uniknął śmierci w Katyniu. Przeszedł szlak wojenny w armii gen. Andersa przez Rosję, Iran, Palestynę, Irak, Egipt, Indie, Syrię, Liban, Włochy i Anglię. Po wojnie pozostał na emigracji. Studiował w Oksfordzie i na uczelniach w USA, w 1954 r. przyjął święcenia kapłańskie. Duszpasterz młodzieży i licznych grup polonijnych. W 1989 r. powrócił do Polski, był łącznikiem między Ojczyzną a Polonią rozproszoną po całym świecie.

Autor książek: *Wspomnienia jeńca z Kozielska, Pamięć Golgoty Wschodu, Ojciec Święty – powiedział nam...*, kilkaset pozycji z zakresu teologii, historii Polski, literatury, filozofii, podręczników do nauki języka polskiego i kultury, podręczników wychowawczych, dydaktycznych, a także modlitewników i antologii. Naczelny kapelan ZHPpgK, uczestnik zlotów i zjazdów. Kapelan Rodzin Katyńskich, założyciel i prezes fundacji „Golgota Wschodu”. Dzięki jego staraniom mogły powstać cmentarze w Katyniu, Charkowie i Miednoje, a w Polsce i na obczyźnie, wśród Polonii – liczne pomniki i miejsca pamięci ku czci polskich oficerów.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Świątynia Opatrzności Bożej]

JAN ROSSMAN**(6.12.1916 – 13.06.2003)**

Urodzony w Warszawie, doktor nauk technicznych, porucznik AK (pseudonimy: „Wacek”, „Kuna”), instruktor harcerski, harcmistrz.

Członek drużyny, a następnie drużynowy 3 Warszawskiej Drużyny Harcerzy im. księcia Józefa Poniatowskiego. Mianowany podharcmistrzem, a następnie harcmistrzem w 1938 r. W czasie II wojny światowej członek Głównej Kwatery Szarych Szeregów. Od 1942 r. kierownik Wydziału Kształcenia Starszyny, a potem wizytator Chorągwi Warszawskiej, twórca sławnej „Szkoły za lasem” – kursów podharcmistrzowskich Szarych Szeregów. W Powstaniu Warszawskim był oficerem w batalionie „Zośka” na Woli i Starym Mieście, organizował sieć kanałów dla powstańców.

Po wojnie podjął przerwane studia na Politechnice Warszawskiej, uzyskał dyplom magistra inżyniera budownictwa, a następnie tytuł doktora. Był wybitnym inżynierem – budował Trasę W-Z, wykładał na Politechnice Warszawskiej, Łódzkiej i Uniwersytecie Narodowym w Kinszasie.

W październiku 1956 r. wraz z Aleksandrem Kamińskim i instruktorami z Szarych Szeregów uczestniczył w działaniach na rzecz odbudowy ZHP. Uczestniczył też w przemianach harcerstwa w roku 1989 – był inicjatorem listu „Bandy czworga” i koncepcji, aby Stefan Mirowski został przewodniczącym ZHP.

[miejsce spoczynku: Warszawa, Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, wejście od ul. Żytnej, kw. B, pierwszy grób od muru]

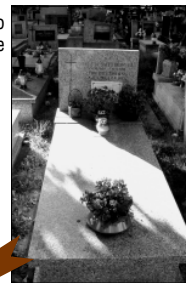
POŁUDNIE POLSKI: KRAKÓW-OŚWIĘCIM-ZAKOPANE

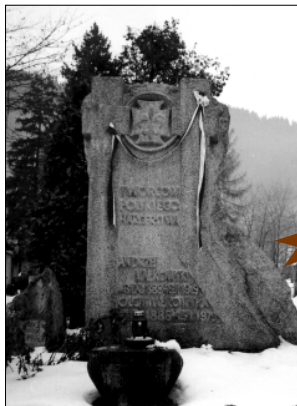
tablica w Oświęcimiu

grób M. Łyczko
na Cm. Salwatorskim
w Krakowie

grób L. Dmytrowskiego
na Cm. Rakowickim w Krakowie

grób O. i A. Małkowskich
w Zakopanem

kościół św. Agnieszki w Krakowie
– w krypcie znajdują się prochy J. Hallera

LEON DMYTROWSKI „ŁOŚ WIESZCZY”

(27.05.1913 – 17.03.2005)

Urodzony w Krakowie, wybitny zuchmistrz, uczeń i współpracownik Aleksandra Kamińskiego, pedagog, harcmistrz.

W 1926 r. wstąpił w Krakowie do 11 Drużyny Harcerzy im. S.Staszica. W 1933 r. ukończył kurs zuchmistrzów prowadzony przez A. Kamińskiego. Przed II wojną światową drużynowy zuchowy, instruktor wydziałów zuchowych w Krakowskiej i Zagłębiowskiej Chorągwi Harcerzy. Brał udział w wojnie obronnej na Śląsku, trafił do niewoli, z której uciekł, następnie pracował jako wychowawca w internacie w Konstancinie k. Warszawy. Po wojnie wrócił do Krakowa, gdzie został kierownikiem Wydziału Zuchowego Chorągwi Krakowskiej Harcerzy, a po odrodzeniu ZHP w 1956 r. Chorągwi Krakowskiej ZHP. Współpracował z Główną Kwaterą ZHP, z CSIZ w Cieplicach, a potem w CSI i CSIZ w Oleśnicy, prowadził kursy, uczestniczył w centralnych akcjach szkoleniowych. Autor publikacji metodycznych i repertuarowych, piosenek i płaśów zuchowych oraz książki *Trzy młodości ruchu zuchowego*. Odznaczony m.in. krzyżami: Komandorskim, Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939”, Złotym Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP” z „Rozetą-Mieczami”.

[miejsce spoczynku: Kraków, Cmentarz Rakowicki, kwatera XCIII, rz. 12, m. 17]

JÓZEF HALLER

(13.08.1873 – 4.06.1960)

Urodzony w Jurczycach pod Krakowem, generał broni Wojska Polskiego, legionista, przewodniczący ZHP, działacz polityczny i społeczny, harcmistrz.

Absolwent Akademii Technicznej w Wiedniu, w latach 1895-1910 służył w wojsku austriackim w 11 Pułku Artylerii we Lwowie i Stanisławowie. Po wystąpieniu z wojska od 1911 r. związał się ruchem skautowym i Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”. W 1913 r. wraz z kolegami opracował wzory oznak i terminów harcerskich.

W latach 1914-1918 walczył na frontach I wojny światowej – dowódca 3. Pułku, a następnie II Brygady Legionów Polskich, 5. Dywizji Strzelców Polskich, II Korpusu Polskiego na Ukrainie i powołanej w 1918 r. przez Komitet Narodowy Polski we Francji Błękitnej Armii. W latach 1919-1920 walczył na froncie polsko-ukraińskim, w wojnie polsko-bolszewickiej, dowodził Frontem Pomorskim utworzonym w celu pokojowego i planowego zajęcia Pomorza, przyznanego Polsce na mocy ustaleń Traktatu Wersalskiego, dokonał symbolicznych zaślubin Polski z morzem.

W latach międzywojennych przewodniczący ZHP (1920-1923), prezes PCK (1920-1926), poseł na Sejm RP (1922-1927). Generalny Inspektor Artylerii, po przewrocie majowym J. Piłsudskiego w 1926 r. przeszedł w stan spoczynku. W czasie drugiej wojny światowej w latach 1940-1943 minister oświaty w Polskim Rządzie na Uchodźstwie. Po wojnie pozostał na emigracji w Anglii, zmarł w Londynie. Odznaczony orderami Orła Białego i Virtuti Militari.

[miejsce spoczynku: Kraków, krypta w kościele garnizonowym św. Agnieszki]

MARIA ŁYCZKO

(14.08.1923 – 22.06.2004)

Urodzona w Skawinie, z domu Birnbaum, pedagog, sierż. pchor. AK, twórczyni Nieprzetartego Szlaku, harcmistrzyni.

Od 1936 r. w 3 Krakowskiej Drużynie Harcerek im. R. Traugutta. W czasie okupacji w ZWZ. Była łączniczką w zgrupowaniu „Żelbet”. W 1939 r. założyła podziemną drużynę, która uczestniczyła m.in. w organizowaniu pomocy dla więźniów obozu koncentracyjnego Gross Rosen.

Po wojnie drużynowa, hufcowa I Hufca Harcerek „Oleandry”, kierownicza Wydziału Służby Dziecku Komendy Chorągwi Krakowskiej. W październiku 1956 r. powróciła do działalności w organizacji. Była zastępcą hufcowego Hufca Kraków Zwierzyniec, zastępcą kierownika i kierownikiem Wydziału Kształcenia Komendy Chorągwi. W 1958 r. w Rabce zorganizowała kurs dla nauczycieli i wychowawców z sanatoriów i prewentiów dziecięcych. W roku 1959 r. uczestnicy tego kursu utworzyli przy GK ZHP drużynę „Nieprzetartego Szlaku”. Początkowo kierowała Referatem Drużyn przy Zakładach Specjalnych w Komendzie Chorągwi w Krakowie, a potem Sztabem i Wydziałem NS GK ZHP. Przez 29 lat stojąc na czele NS przyczyniła się do rozwoju działalności harcerskiej w zakładach specjalnych, szpitalach, sanatoriach, domach dziecka.

W latach 1990-1993 pełniła funkcję wiceprzewodniczącej ZHP.

[miejsce spoczynku: Kraków, Cmentarz Salwatorski, kw. I (w północno-wschodnim rogu cmentarza)]

OLGA MAŁKOWSKA

(1.09.1888 – 15.01.1979)

Urodzona w Krzeszowicach, z domu Drahonowska, wychowawczyni, wybitna działaczka i instruktorka harcerska, harcmistrzyni Rzeczypospolitej.

W czasie studiów we Lwowie włączyła się w przeszczepianie skautingu na grunt polski. Drużynowa III Lwowskiej Drużyny Skautowej (pierwszej żeńskiej), a następnie założycielka żeńskich drużyn w Zakopanem. Żona Andrzeja Małkowskiego. Jej drużyna pierwsza używała pozdrowienia „Czuwaj”. Współautorka tekstu hymnu harcerskiego (dostosowała do melodii pieśni „Na barykadzie” słowa wiersza Ignacego Kozińskiego i dopisała refren). W latach 1915-1921 przebywała w Anglii i Stanach Zjednoczonych. Po powrocie do Polski od 1925 r. organizowała Harcerską Szkołę Pracy w Sromowcach Wyżnych znaną jako „Cisowy Dworek”. Przewodniczyła VII Światowej Konferencji WAGGGS na Buczu w 1932 r. i została wybrana do Komitetu Światowego. W latach 1939-1961 przebywała na emigracji w Anglii. Była członkinią najwyższych władz ZHP poza granicami Kraju, pracowała w polskich placówkach opiekuńczych. Po powrocie do kraju zamieszkała w Zakopanem, gdzie zmarła.

[miejsce spoczynku: nowy cmentarz w Zakopanem]

ANDRZEJ MAŁKOWSKI

(31.10.1888 – 15.01.1919)

Urodzony w Trębkach k. Kutna, jeden z twórców polskiego harcerstwa, wybitny instruktor, działacz organizacji niepodległościowych.

Autor pierwszego polskiego przekładu książki R. Baden-Powella *Scouting for Boys*. Wiosną 1911 r. komendant pierwszego kursu skautowego w Brzuchowicach k. Lwowa. Członek Naczelnej Komendy Skautowej powołanej w dniu 22 maja 1911 r. rozkazem nr 1/11. Redaktor pisma „Skaut”. W 1913 r. uczestniczył w wyprawie polskich skautów na III zlot skautów brytyjskich w Birmingham. Po wybuchu I wojny światowej wyjechał do Stanów Zjednoczonych, a potem do Kanady, gdzie wstąpił do armii kanadyjskiej. W 1918 r. przeszedł do Armii Polskiej gen. Józefa Hallera. Wysłany z misją do gen. Lucjana Żeligowskiego, pod którego dowództwem koncentrowały się w Odessie oddziały polskie, zginął na statku „Chaonia”, który w zatoce Mesyńskiej natknął się na minę i zatonął.

[miejsce spoczynku: grób symboliczny na cmentarzu w Zakopanem]

STANISŁAW SEDLACZEK

(31.01.1892 – 3.08.1941)

Urodzony w Kołomyi, pedagog, instruktor i działacz harcerski, harcmistrz Rzeczypospolitej.

W 1913 r. wszedł do Związkowego Naczelnictwa Skautowego jako sekretarz. W latach 1915-1919 przebywał w Kijowie, kierując jako naczelnik pracą Harcerstwa Polskiego w Państwie Rosyjskim. W 1919 r. wszedł w skład Wydziału Wykonawczego Naczelnej Rady Harcerskiej. W latach 1919-1921 i 1925-1931 Naczelnik Głównej Kwatery Męskiej. W czasie okupacji hitlerowskiej współtwórca i pierwszy Naczelnik Hufców Polskich (HP). Za działalność konspiracyjną został aresztowany i zesłany do Oświęcimia, gdzie zginął.

[miejsce spoczynku: obóz zagłady w Oświęcimiu; miejsce pamięci: tablica na bloku 15]

TRÓJMIASTO

grób M. Hrabowskiej
na Cm. Witomińskim
w Gdyni

grób J. Grzeziaka
na cm. Srebrzysko
w Gdańsku

JÓZEF GRZESIAK „CZARNY”

(11.11.1900 – 18.09.1975)

Urodzony w Czarnej Wsi k. Krakowa, wybitny instruktor harcerski, harcmistrz.

Od 1913 r. harcerz 2 Krakowskiej Drużyny Skautowej, a od 1918 r. drużynowy słynnej krakowskiej „Czarnej Trzynastki”, jednej z najprężniejszych w środowisku krakowskim. Podczas wojny bolszewickiej 1920 r. walczył w Wileńskim Ochotniczym Baonie Harcerskim i swój wojenny szlak zakończył w Wilnie, gdzie przejął dowodzenie 3 Wileńską Drużyną Harcerzy, którą po kilku miesiącach przeobraził w 13 Wileńską Drużynę Harcerzy im. Zawiszy Czarnego „Czarna Trzynastka”. W latach 1935-1936 komendant Chorągwi Wileńskiej ZHP. W chwili wybuchu II wojny światowej obejmuje funkcję komendanta Chorągwi Wileńskiej Szarych Szeregów, zostaje członkiem Armii Krajowej. Po wejściu do Wilna Armii Czerwonej aresztowany, więziony w Wilnie, a następnie w Moskwie. Skazany przez sąd wojskowy na 10 lat obozów pracy i 5 lat pozbawienia praw obywatelskich został wywieziony na Syberię, do Workuty. Po powrocie do Polski w 1955 r. osiadł w Gdańsku.

Na Zjeździe Łódzkim wybrany do Naczelnej Rady Harcerskiej i Głównej Kwatery. Pełnił też funkcję komendanta Chorągwi Gdańskiej. W 1960 r., nie widząc możliwości dalszej pracy w strukturach ZHP, zwrócił się o zwolnienie z organizacji.

[miejsce spoczynku: Gdańsk, cmentarz Srebrzysko, 3 alejka po prawej, 2 taras, grób 18 po lewej]

MARIA HRABOWSKA

(8.02.1936 – 14.07.2008)

Urodzona w Poznaniu, przewodnicząca ZHP w latach 1996-2001, prof. dr hab. nauk medycznych, harcmistrzyni.

Do harcerstwa wstąpiła w wieku 11 lat. W latach 1957-1960 r. drużynowa harcerek przy Państwowej Szkole Pielęgniarskiej, później w IV LO w Gdańsku, członkini kręgu starszoharcerskiego „Westerplatte” przy Akademii Medycznej, komendantka Hufca Harcerek ZHP Gdańsk-Śródmieście. Po jego rozwiązaniu zawiesiła działalność w ZHP, wróciła w 1980 r. współtworząc w Gdańsku Krąg im. A. Małkowskiego. Na zjeździe ZHP w Bydgoszczy w 1990 r. wybrana na przewodniczącą NSH ZHP. Z jej inicjatywy powstał Harcerski Rejestr Represjonowanych. W 1996 r. po nagłej śmierci hm. S. Mirowskiego została przewodniczącą ZHP, funkcję tę pełniła do zjazdu w 2001 r. Wybitny naukowiec, patomorfolog, kierowała Samodzielną Pracownią Patomorfologii Klinicznej Instytutu Położnictwa i Chorób Kobiety Akademii Medycznej w Gdańsku. Recenzentka podręczników szkolnych z zakresu biologii w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Świecki ekspert Episkopatu Polski.

[miejsce spoczynku: Gdynia, Cmentarz Witomiński, sektor 55, rząd 14 od wejścia po prawej, grób 15]

grób M. Wocalewskiej
na cm. katolickim
przy ul. Ogrodowej w Łodzi

grób A. Olbromskiego
na cm. katolickim
przy ul. Ogrodowej w Łodzi

ANTONI OLBROMSKI

(6.06.1896 – 28.07.1958)

Urodzony w Tuszynie (powiat Łódź), prawnik, działacz niepodległościowy i harcerski, harcmistrz.

W 1915 r. wstąpił w Piotrkowie do pierwszej drużyny skautowej Polskiej Organizacji Skautowej, był zastępowym, potem plutonowym. Był komendantem obwodu i zastępcą komendanta, a następnie komendantem Okręgu Łódzkiego ZHP. W 1918 r. komendant Pogotowia Harcerzy na Okręg Łódzki. Po rozpoczęciu studiów na Uniwersytecie Poznańskim został sekretarzem Zarządu Wielkopolskiego Oddziału ZHP i redaktorem czasopisma „Ruch Harcerski”. W 1920 r. wstąpił do Wojska Polskiego. Oddelegowany na Śląsk organizował tam drużyny harcerskie, uczestniczył w II powstaniu śląskim. Po powrocie do Łodzi w 1921 r. był hufcowym, potem zastępcą komendanta Chorągwi Łódzkiej. Do wybuchu II wojny światowej wybierany do Rady Naczelnej. W 1929 r. został wiceprzewodniczącym ZHP, a w latach 1931-1937 Naczelnikiem Harcerzy. Był komendantem Jubileuszowego Zlotu ZHP w Spale w 1935 r. W czasie okupacji został sekretarzem Naczelnictwa ZHP, a w 1943 r. przedstawicielem Naczelnictwa w KG AK.

[miejsce spoczynku: Łódź, cmentarz katolicki przy ul. Ogrodowej, kwatery 4]

MARIA WOCALEWSKA

(29.04.1885 – 4.08.1944)

Urodzona w Łodzi, wybitna instruktorka i działaczka harcerska, harcmistrzynie Rzeczypospolitej.

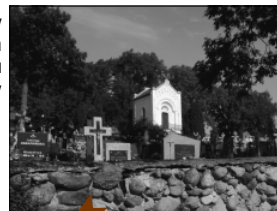
W 1913 r. została przyboczną w I Drużynie Skautowej im. Emilii Plater. W latach 1914-1916 pełniła funkcję komendantki drużyn łódzkich. W 1915 r. była delegatką na Walny Zjazd Polskiej Organizacji Skautowej w Piotrkowie i została wybrana na członka Komendy Naczelnej POS. W 1918 r. weszła do Prezydium Zjazdu Zjednoczeniowego wszystkich organizacji harcerskich w kraju. Została członkinią Rady Naczelnej, a w 1921 r. Naczelniczką Harcerek. W latach 1923-1926 – wiceprzewodnicząca ZHP. W czasie II wojny światowej weszła do Komendy Pogotowia Harcerek, współpracowała z PCK, prowadziła dom opiekuńczy dla dzieci w Skolimowie.

[miejsce spoczynku: Łódź, cmentarz katolicki przy ul. Ogrodowej, kwatery 22]

POZOSTAŁE

PALMIRY, TORUŃ, CZĘSTOCHOWA, DROZDOWO, ROGOŹNICA, POZNAŃ

grobowiec rodziny
Lutosławskich
na cmentarzu
w Drozdowie k. Łomży

kościół pw. Wniebowzięcia NMP
i bł. ks. S. W. Frelichowskiego
w Toruniu

grób T. Strumiły na cm.
przy ul. Grunwaldzkiej w Poznaniu

tablica poświęcona F. Marciniakowi
w obozie w Gross Rosen

grób I. Kozielskiego
na cm. komunalnym
przy ul. Rocha w Częstochowie

grób J. Dąbrowskiego
na cm. w Palmirach

JULIUSZ DĄBROWSKI**(12.10.1909 – 2.04.1940)**

Urodzony w Krakowie, prawnik, wybitny działacz i instruktor harcerski, harcmistrz.

Od 1927 r. harcerz 40 Warszawskiej Drużyny Harcerskiej, z którą był związany do 1939 r. Jeden z założycieli i głównych ideologów KIMB-u. W 1933 r. został zastępcą kierownika Wydziału Drużyn głównego działu programowego w GK Harcerzy. Autor wielu artykułów o aspektach działania harcerstwa w środowisku młodzieży robotniczej, regulaminów nowych sprawności dla starszych chłopców, podręczników *Harce w zimie*, *Gry i zabawy w izbie harcerskiej*.

27 września 1939 r. wszedł w skład Głównej Kwatery Szarych Szeregów jako jeden z jej założycieli. W październiku 1939 r. współzałożyciel Polskiej Ludowej Akcji Niepodległościowej (PLAN). W styczniu 1940 r. po aresztowaniu rodziny i aktywu PLAN dla ratowania zakładników dobrowolnie zgłosił się do gestapo. Został rozstrzelany w Palmirach.

[miejsce spoczynku: Palmiry k. Warszawy, część środkowa cmentarza, kwatera zamordowanych 2 IV 1940 r.]

BŁ. KS. STEFAN WINCENTY FRELICHOWSKI**(22.01.1913 – 23.02.1945)**

Urodzony w Chełmży, ksiądz, błogosławiony kościoła katolickiego, patron harcerstwa, podharcmistrz.

Harcerską drogę rozpoczął w 1927 r. w 24 Pomorskiej Drużynie Harcerskiej im. Zawiszy Czarnego. Ukończył Seminarium Duchowne w Pelplinie. Dzięki swojej otwartości i życzliwości nazywany „księdzem Wickiem”. Jako diakon został kapłanem i osobistym sekretarzem biskupa chełmińskiego, a w 1938 r. wikariuszem parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu. Jeszcze przed wojną został kapłanem Chorągwi Pomorskiej ZHP.

18 października 1939 r. aresztowany przez hitlerowców i osadzony w toruńskim Forcie VII, a następnie w obozach koncentracyjnych Stutthof, Sachsenhausen-Oranienburg, Dachau, założył tam drużynę harcerską. W Dachau zajmował się chorymi na tyfus, gdzie zmarł zarażony tą chorobą.

7 czerwca 1999 r. został ogłoszony przez Jana Pawła II błogosławionym.

[miejsce kultu: Toruń, kościół pw. Wniebowzięcia NMP i bł. ks. S. W. Frelichowskiego]

IGNACY KOZIELEWSKI

(15.01.1882 – 1.07.1964)

Urodzony w Starzenicach k. Wielunia, współtwórca harcerstwa polskiego, pedagog, doktor nauk humanistycznych, autor prac popularnonaukowych.

Od 1911 r. redaktor pisma „Skaut”. Autor wiersza „Wszystko co nasze”, który z refrenem Olgi Drahonowskiej do melodii pieśni „Na barykady” stał się hymnem harcerskim. Prowadził kursy instruktorskie organizowane przez Naczelną Komendę Skautową w Skolem. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. W dwudziestoleciu międzywojennym redaktor „Harcera”, autor powieści *Harcerskie troski*, w latach 1934-1939 redagował „Strażnicę Harcerską”, opozycyjną wobec oficjalnego harcerstwa. W czasie okupacji prowadził tajne nauczanie, kolportował podziemną prasę. W 1945 r. przesłuchiwany za głoszenie antybolszewickich haseł został zobowiązany do opuszczenia Warszawy. Powrócił w rodzinne strony, do Mostowa, później do Krzepic, gdzie w miejscowym gimnazjum uczył języka polskiego i rosyjskiego.

[miejsce spoczynku: Częstochowa, cmentarz komunalny przy ul. Rocha, kwatery 33, rz. 1]

KS. KAZIMIERZ LUTOSŁAWSKI

(4.03.1880 – 5.01.1924)

Urodzony w Drozdowie k. Łomży, doktor medycyny i teologii, ksiądz.

Studiował medycynę w Zurychu. W 1913 r. złożył egzamin doktorski. W 1909 r. podjął decyzję, aby zostać księdzem. Świecenię kapłańskie otrzymał w roku 1912 po trzyletnich studiach filozoficznych i teologicznych w seminarium we Fryburgu. Dwa lata później obronił tam również doktorat z teologii. Od początku związany był z powstającym na ziemiach polskich skautingiem. W lipcu 1911 r. założył w Kosowie w Galicji dwa zastępy skautowe. Wywarł olbrzymi wpływ na oblicze ideowe polskiego harcerstwa. Uczestniczył w wypracowaniu tekstu Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego. Opracował wzór krzyża harcerskiego. Pod pseudonimem ks. Jan Zawada wydał książki *Czuj Duch*, *Jak prowadzić pracę skautową* oraz *Śpiewnik polskiego skauta*.

[miejsce spoczynku: Drozdowo k. Łomży, grób rodzinny na wzniesieniu – największy, widoczny z daleka]

FLORIAN MARCINIAK

(4.05.1915 – 20 (LUB 21).02.1944)

Urodzony w Gorzycach pod Czempiniem, pierwszy naczelnik Szarych Szeregów, harcmistrz.

Był drużynowym 21 Poznańskiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Rejtana, wiceprezesem Akademickiego Koła Harcerskiego im. Heliodora Święcickiego w Poznaniu, kierownikiem Wydziału Młodzieży w Wielkopolskiej Komendzie Chorągwi Harcerzy. W latach 1937-1938 pełnił funkcję zastępcy komendanta Harcerskiej Szkoły Instruktorskiej w Górkach Wielkich. Z chwilą wybuchu II wojny światowej komendant Wojennego Pogotowia Harcerzy. 27 września 1939 r. otrzymał nominację na naczelnika Szarych Szeregów. 6 maja 1943 r. aresztowany w Warszawie przez gestapo i przesłuchiwany. W czasie transportu do Poznania usiłował uciec. Zmaltretowany został umieszczony w katowni poznańskiej – Forcie VII, potem wywieziony do obozu w Żabikowie pod Poznaniem a następnie do obozu koncentracyjnego w Gross Rosen, w którym został zamordowany.

[miejsce spoczynku: obóz w Gross Rosen; tablica pamiątkowa]

TADEUSZ STRUMIĘŁO

(13.04.1884 – 7.10.1958)

Urodzony w Śmile na Ukrainie, doktor filozofii, pedagog, harcmistrz Rzeczypospolitej.

Jeden z organizatorów polskiego skautingu. W 1911 r. wszedł do Związkowego Naczelnictwa Skautowego jako sekretarz. W sierpniu 1912 r. wraz z Jerzym Grodyńskim prowadził pierwszy kurs skautowy w Poznaniu.

Na Zjeździe Zjednoczeniowym w Lublinie 1-2 listopada 1918 r. wybrany do Naczelnej Rady Harcerskiej. W latach 1923-1925 przewodniczący ZHP. Wydawca czasopisma „Harcmistrz”. W latach 1926-1931 był przewodniczącym Biura Skautów Słowiańskich. W 1933 r. został wybrany na członka 9-osobowego Światowego Komitetu Skautowego. W czasie okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu, utrzymywał kontakty z Szarymi Szeregami. W 1957 r. włączył się w odbudowę harcerstwa, był przewodniczącym Komisji Historycznej Rady Naczelnej ZHP.

[miejsce spoczynku: Poznań, cmentarz przy ul. Grunwaldzkiej, pole 4, kw. 2, M-19]

WARSZAWA POWAŻKI WOJSKOWE

STANISŁAW BRONIEWSKI „ORSZA”
JAN BYTNAR „RUDY”
ALEKSY DAWIDOWSKI „ALEK”
JADWIGA FALKOWSKA
ALEKSANDER KAMIŃSKI
STEFAN MIROWSKI
STANISŁAW SIERADZKI „ŚWIST”
TADEUSZ ZAWADZKI „ZOŚKA”

WARSZAWA STARE POWAŻKI

JERZY BRAUN
WITOLD BUBLEWSKI
EWA GRODECKA
KS. JAN PAWEŁ MAJERSBERGER
JAN RODOWICZ „ANODA”
ZYGMUNT SYROKOMSKI
WANDA TAŻBIROWNA
HALINA WIŚNIEWSKA
ANNA ZAWADZKA
JADWIGA ZWOLAKOWSKA

WARSZAWA POZOSTAŁE MIEJSCA

RYSZARD KACZOROWSKI
JÓZEFINA ŁAPIŃSKA
KS. ZDZIŚŁAW JASTRZĘBIEC PESZKOWSKI
JAN ROSSMAN

POŁUDNIE POLSKI KRAKÓW-OŚWIĘCIM-ZAKOPANE

LEON DMYTROWSKI „ŁOŚ WIESZCZY”
JÓZEF HALLER
MARIA ŁYCZKO
OLGA MAŁKOWSKA
ANDRZEJ MAŁKOWSKI
STANISŁAW SEDLACZEK

TRÓJMIASTO

JÓZEF GRZESIAK „CZARNY”
MARIA HRABOWSKA

ŁÓDŹ

ANTONI OLBROMSKI
MARIA WOCALEWSKA

POZOSTAŁE MIEJSCA PALMIRY, TORUŃ, CZĘSTOCHOWA, DROZDOWO, ROGOŹNICA, POZNAŃ

JULIUSZ DĄBROWSKI
BŁ. KS. STEFAN WINCENTY FRELICHOWSKI
IGNACY KOZIELEWSKI
KS. KAZIMIERZ LUTOSŁAWSKI
FLORIAN MARCINIAK
TADEUSZ STRUMIĘŁO